

[א] ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם (נחשית מה א) (א) זש"ה קץ שם לחשך וכל תכלית הוא חוקר (לויכ כה ג), לכל יש קץ להרים לגבעות ולרוח ולמים אפילו לדברי הוא, אפילו לחשך. הרים מנין, שנאמר ושוקל בפלס הרים וגבעות במאזנים (ישעי מ יב), לרוח מנין, שנאמר לעשות לרוח משקל (לויכ כה כט). ולמים מנין, ומים תבן במדה (סע). לחשך מנין, קץ שם לחשך, כל דבר ודבר שהוא בא לאדם אפילו היסורין יש להם קץ, שנאמר ולכל תכלית הוא חוקר, שהקב"ה יושב והחוקר אם מתבקשין לו יסורין אם לאו, שנאמר ולכל תכלית הוא חוקר. (ב) אמר ריש לקיש מי גרם להאיזי הזה שבאו עליו יסורים (ג) (ואפילה) [אבן אופל וצלמות] (סע ג), אבן זה יצר הרע שהוא משול באבן, שנאמר והסרותי את לב האבן (יחזקאל לו טו), הוי אבן אופל וצלמות: ד"א קץ שם לחושך, כל היסורין הבאין על האדם קץ יש להם, שנאמר ולכל תכלית הוא חוקר, מדבר ביוסף, בשעה שנאמר בבית האמורים היה שם עשר שנים, והיה לו לצאת באחת עשרה, הוי קץ שם לחושך, מהו לכל תכלית הוא חוקר, שבשעה שהגיעה עונתו לצאת, ישב הקב"ה וחקר וראה (ד) שמתבקש להיות עוד בבית האמורים שתי שנים, (ה) על ידי שבטח בשר המשקים שאמר לו ב' פעמים כי אם זכרתי אתך (נחשית מ יד), (ו) והזכרתי אל פרעה (סע), א"ל הקב"ה אתה הבטחת עליו שתי זכירות, חייך עשה עוד שתי שנים, שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים:

[ב] [ויהי מקץ שנתים ימים]. (ז) זש"ה לכל עצב יהיה מותר (משלי יד ט), אמרו רבותינו אפילו צונן שיעשו אותן חמין הנייה הן לנוף, בכל עצב יהיה מותר: ד"א בכל עצב יהיה מותר, מדבר בעבלי תורה, כל מה שיעצער אדם עצמו יותר מן חבירו בתורה יתן מותר ויתרון יש לו, ודבר שפתיים אך למחזור (סע) מה שהוא חרשך, את שפתיים שלא יגע בתורה אך למחזור. (ט) מעשה בתלמיד אחד שהיה (י) וותיק, ור' אלעזר בן יעקב שמו היה רגיל בתלמודו, ראה מה היה רגיל בתלמודו, עד שהוא מויע במרחץ היה עומד על עמדו ועובר על תלמודו, (יא) בשביל שלא היה יודע בשפתיו חלה ושכח תלמודו, מי גרם לו על ידי שלא היה יודע בשפתיו, לכך נאמר ויבר שפתים אך למחזור: ד"א בכל עצב יהיה מותר, זה היה יוסף שנצטער בבית האמורים, והיה לו יתרון, ויוסף הוא השליש, ודבר שפתיים אך למחזור, על ידי שדבר בשפתותיו ואמר כי אם זכרתי אתך, א"ל הקב"ה חייך הואיל

הערות ותקונים

(א) זש"ה קץ שם לחושך. מוצא בילקוט איוב רמז תתקס"ו בשם התנחומא. ובז"ר ריש פס"ט: מוצא ג"כ דרשה על הכתוב הזה בצננו אחר, ומוצא ג"כ בילקוט שם בשם בז"ר, ובילקוט ריש מקץ רמז קמ"ז, ועיין גם בזהר מקץ שדורש ג"כ על הכתוב הזה קץ שם לחשך, ע"ש. וצאנזר הספרים צמיינען קובץ 24: מוצא החוקיני בכ"י, ושם נוספו איזה פרשיות מתנחומא כ"י, וחלק מהם נדפסו בבית המדרש ח"ו ז' 11' — 107: ומתחיל בפ' מקץ במאמר הזה שלפנינו, ועיין במבוא: (ב) אמר ריש לקיש. כ"ה בכ"י פארמא, ובכ"י רומי וכ"י רח"ס ר' שמעון בן לקיש אומר, וכ"ה בכ"י מינענ: (ג) ואפילה. וכ"ה בכ"י רומי ובכ"י רח"ס ובכ"י פארמא ובכ"י מינענ ובילקוט, והגהיה שג"ל אבן אופל ולמות, והוא כוסף דקרא, ועל זה דורש אבן זה יצר הרע, וכן איתא בסוכה דף נב ע"א מקרא דהספרות את לל האבן כו': (ד) שמתבקש להיות עוד בבית האמורים ב' שנים. וכ"ה בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא. ובכ"י מינענ הגי' וראה שמתבקש ללאת נשתה עוד בבית האמורין שתי שנים, והגי' שלפנינו נכונה: (ה) ע"י שבטח בשר המשקים שאמר לו ב' פעמים, ב"ר שם' ב' שמי' פ"ו שו"ס מומר ק"ה ולקח טוב, ובתנחומא הנדפס סוף פ' יושב: (ו) והזכרתי אל פרעה. זה חסר בכ"י מינענ: (ז) זש"ה לכל עבד יהיה מותר אמרו רבותינו כו'. בז"ר שם אמר ר"ש בר אבא כנון בין שזה חמין לשוה זון: (ח) ד"א בכל עבד יהיה מותר. המלות הללו חסרים בכ"י מינענ: (ט) מעשה בתלמיד אחד שהיה וותיק ור' אלעזר בן יעקב שמו, וכ"ה בכ"י רח"ס רק מלת "שמו" ליתא שם, ובכ"י פארמא מעשה בתלמיד אחד של ר' אלעזר בן יעקב, ובכ"י רומי הגי' מעשה בתלמיד וותיק שהיה לר' אלעזר בן יעקב, ובכ"י מינענ מעשה בתלמיד אחד שהיה וותיק וכו' כדאיתא בתנחומא עד חלה ושכח תלמודו, קצר בלשון, וכוונתו כדאיתא בתנחומא שם עד המלות ושכח תלמודו: (י) וותיק. מורגל בדרז"ל ויתיקין, ועיין שרן ערך ותיק א': (יא) בשביל שלא היה יודע בשפתיו, וכ"ה בכ"י רח"ס. ובכ"י רומי וכ"י פארמא בשביל שלא היה יודע בשפתיו, וכן במאמר שלחרינו ע"י שלא היה יודע בשפתיו, בכ"י רומי ע"י שלא היה מוצא

שדברת בשפתותיך דברים שלא כראוי, חייך שאתה עושה עוד בבית האסורים שתי שנים, שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים:

[ג] מה כתיב למעלה מן הענין, ולא זכר שר המישקים את יוסף (בראשית מ כג). (יב) אמר ר' ברכיה הכהן ולא זכר, וזכור היה (יג) והיה נשואי אלא וישכחהו, היה אומר בחזק (יד) אלך ואומר אל פרעה עליו, מיד וישכחהו, עד שהגיע קצו לצאת הביא הקב"ה עלילות עליו כדי להוציאו, שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים: [ופרעה חלם], (טו) אמר ר' חייא בר אבא (טז) חלם כלב המת חלם אלא לפי שעה על ידי הצדיק: והנה עומד על האור. (יז) הרשעים מתקיימים על אלהיהם, אבל הצדיקים בטוחים על בוראם: והנה מן האור וגו', ותרענה באחו, מהו באחו, אלא (יח) כשהשנים טובות באות, הבריות נעשים אחין זה לזה, וכשהשנים הרעות באות, הבריות נעשות אחרים להבידן, שכן הוא אומר שבע פרות אחרות, מהו אחרות, שהיו ראות אלו לאלו (יט) והופכין פניהם מהם:

[ד] ותפעם רוחו. שהיתה מקשת עליו כפעמון הזה. (כ) ד"א ותפעם רוחו, בנבוכדנצר כתיב ותתפעם רוחו (דניאל ב ה), ובפרעה כתיב ותפעם רוחו, למה פרעה היה יודע החלום, ולא היה יודע פתרונו, לפיכך היה במסורף מיוסף אחד, אבל נבוכדנצר לא היה יודע את החלום, ולא פתרונו, לפיכך שני מיוסופין, שנאמר חלם נבוכדנצר חלומות (ט), ר' חייא אמר חלום אחד חלם, ולמה הוא אומר חלומות, ששכח את החלום. ר' ינאי אומר שני חלומות חלם, אחד של צלם, ואחד של אילן: חלם נבוכדנצר חלומות ותתפעם רוחו ושנתו במסורפת, למה שהיה החלום שלו שהראה לו מלכותו, לפיכך ושנתו נהיתה עליו (ס): ויאמר המלך לקרוא לחרטומים לאשפים ולמכשפים (סס סס ב), מהו לחרטומים, (כא) אמר ר' סימון לחרטומים כתיב, אלו שהן שואלין (כב) בסימני כותים. ולאשפים, מהו ולאשפים, אלו שדוהקים את המלך, ואין הלשון הזה אלא לשון דוחק, שנאמר שמעו זאת השאפים אביון (שמות ז). ולמכשפים (כג) ודאי מכשפים: להגיד למלך חלומותיו ויבואו ויעמדו לפני המלך (דניאל ס), כולב באו שלא להנייה לאחד מהן, התחיל לדבר עמם, שנאמר ויאמר המלך חלום הלמתי באו שלא להנייה לאחד מהן, וידברו הבשדים למלך ארמית, מלכא לעלמין חיי ותתפעם רוחי לדעת את החלום, וידברו הבשדים למלך ארמית, מלכא לעלמין חיי

הערות ותקונים

בשפתיו: (יב) אמר ר' ברכיה הכהן. כ"ה גס בכ" פארמא. ובכ"י רומי ובכ"י רח"ס אמר ר' ברכיה הכהן ברכי: (יג) והיה נשואי. בכ"י רומי היה נשואי היה משאו. ובכ"י מיינעטן והיה נשוי, וכן בכ"י רח"ס וכ"י פארמא. והכוונה שהיה קשה להדורס כפל לשון ולא זכר וישכחהו ומפרש שזכור היה רק אחר כך שכתו (יד) אלך ואומר אל פרעה. בכ"י רומי אכנס ואומר לפרעה, ובכ"י מיינעטן לכנס ואומר לפרעה, ו"ל אכנס, ובכ"י רח"ס וכ"י פארמא נכנס ואומר לפרעה: (טו) אמר ר' חייא בר אבא. בכ"י מיינעטן השמים המעתיק המלות "בר אבא": (טז) חלם כלב המת חלם. בתמיה, ובכ"י מיינעטן בשעת חלם כלב המת חלום, ו"ל חלם כלב המת חלם. והבי"ת נשמטה ממוקמה: (יז) הרשעים מתקיימים על אלהיהם אבל הצדיקים בטוחים על בוראם. נכון כמו שהוא בבכ"י פ"ס אות ג' ופ"ס אות ד' אמר ר' יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם ופרעה חולם והוא עומד על האור אבל הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם שנאמר והנה ה' נצב עליו (בראשית כח): (יח) כשהשנים טובות באות הבריות נעשין אחין זה לזה. וכן בבכ"י פ"ס אות ד' בשנים שהשנים יפות הבריות נעשין אחין אלו לאלו, וכן נצחו לנשן אחיהם, ואח"כ הביא דברי המדרש מב"ר וכן תרגם אונקלוס בלחוד: (יט) והופכין פניהם מהם. עד כאן העתיק המעתיק בכ"י מיינעטן, והשמים המאמרים שלאחריו, עד וירא יעקב כי יש שצר במלרים להלן אות ה': (כ) ד"א ותפעם רוחו נבוכדנצר כתיב כו'. וכן מובא בתנחומא הגדפס אות ב' בשעורים, ועיין בבכ"י פ"ס אות ה' ומובא בילקוט מקץ רמז קמ"ז והניאל רמז אלף ס' בשם בכ"י, ותפעם רוחו ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן כו' ע"ש, וכן מובא זה בזה מקץ, ודברי ר' יהודה במדרש מובאים בתנחומא סתמא בלי שם, ובתנחומא הגדפס שם נחמיה במדרש שם הוא כדברי ר' ינאי בתנחומא, ועיין בחדושי הרש"ש במדרש זה לזה. ובתנחומא הגדפס שם נכלל דברי ר' חייא שאמר ששכח את החלום במאמר הראשון: (כא) אמר ר' סימון לחרטומים כתיב. ר"ל חסר, וכן מפורש בתנחומא הגדפס לחרטומים חסר כתיב אלו שואלין בסימני מתיים, וחסר שם המלות "אמר ר' סימון": (כב) בסימני מתיים, פי' עצמות של מתיים, ועיין ברש"י עה"ת חרשמי הנחשים בסימני מתיים שואלין בעצמות, סימני הן עצמות בלשון ארמי, ובמשנה (הלכות פ"ו) בית שהוא מלא סימני מלא עימות, ועיין במדרי: (כג) ודאי. מדרג בלשון ירושלמי, ובגדפס ולמכשפים שמכשישין פמליא של מעלה ופמליא של

אמר חלמא לעבדך ופשריה (נתהווה) [נחוא] (ויאלץ ז' ד), אמר להם נבוכדנצר יודע אני את החלום, אם אומר אני אותו לכם אתם אומרים לי דברים של כזבים, ותאמרו זהו פתרונו, אלא אמרו את החלום ואני יודע שאתם אומרים לי פתרונו, (כד) שנאמר (להן חלמא אמרו לי ואגדע די פשריה תהווון) [והן חלמא ופשרה תהתון] (שס טו ו), ענו תנינית ואמרין (למלכא) מלכא חלמא (יימר) [יאמר] לעבדווי (ופשריה) [ופשרה] נהחיה (שס טו ו), אמר להן נבוכדנצר מה אני אומר לכם אמרו לי ואתם אומרים לי אמור [לנו], כך אתם סבורים שאתם מסיחים עמי עד הצהרים (כה) והולכים להם (דיהן) [די הן] חלמא לא תהודענני (חדא) [חדה] היא דתבון (שס טו ו), (כו) קלווסיס (פי' גזירתבון): אחת אני מוציא עליכם ואתם נהרגים, (ומילא כזיבא) [ומלה כדבה] (ושחיתא) [ושחיתה] הודמתון (למימר) [למאמר] קדמי (שס), דברים של כחשים נבגמסת לומר לפני, עד די עידנא ישתנא, ענו כשדאי קדם מלכא ואמרין לא איתי. (אינש) [אנש] על יבשתא די מלת מלכא (יכול) [יוכל] [להחוייא] [להחיה] כל קבל די כל מלך רב ושלום (מי לא כדנא) [מלה כדנה] לא (שאי) [שאל] לכל חרסם ואשף (וכשדאי) [וכשדי] ומלתא די מלכא (שאי יקירא) [שאל יקירה] ואחרן לא (איתוהו) [איתי] די יחונה קדם מלכא להן אלהין די (מדוריה) [מדרהון] עם בשרא לא איתוהי (שס טו ו). (כו) כשהיה בית המקדש קיים, היה אדם מבקש דבר והוא שואל באורים ותומים, כשהיה אלוהו של עולם דר עם בשרא היה אדם מבקש דבר, והוא אומר לו לכו ושאלו בו, אמרו (לא איתוהו עם בשרא) [עם בשרא לא איתוהי], ומלתא די מלכא שאל יקירה (שס טו ו) נבואה היא צריכה, ואין יקירא אלא נבואה, כשם שאתה אומר ודבר ה' היה יקר ונ' (ט"ז ז' ב), ואחרן לא איתי די יחונה קדם מלכא (ויאלץ טו), (בח) ואחרן ואחרן, אמרו לו אילו היה לך אחד מבני בניו של אהרן היה מתעטף באורים ותומים ואומר לך. כל קבל (דנא) [דנה] מלכא בנס וקצף (סניא) [שניא] (שס טו ו), אתמלא עליהם חימה, אמר להם וכך היה בית המקדש יפה ונתתם לי עצה שאחריבנו, מיד אמר להובדה (לחכימי) [לכל חכימי] בבל (שס טו), (כט) יצאת קלווסיס בן, שנאמר ודתא (נפקת) [נפקת] וחכימא מתקפלין ובעו דניאל וחברוהי (להתקפלה) [להתקפלה] (שס טו ו), (ל) אמר ר' יוסי ב"ר חנינא ואיתבע דניאל וחברוהי להתקפלא, התחיל דניאל אומר לאריוך על כה דתא (מהחצפא) [מהחצפה] מן קדם מלכא אדין מלתא הודע אריוך לדניאל (שס טו ו), א"ל דניאל אני מראה לו את הדבר, אדין אריוך (בהתבהלא) [בהתבהלה] הנעל לדניאל קדם מלכא (שס טו ו), אמר לו נבוכדנצר האיתך כהל להודעתני (חילמא) [חלמא] די חזית ופשרה (שס טו ו), השיבו דניאל מיד ופירש לו, אבל בנו בלשצר א"ל לדניאל כשבא לפניו לפרש לו מה דפס יד כתבא, אז אמר לו אנת הוא דניאל די מן בני גלוותא די יהוד ונ' (שס טו ו), לפיכך דורש ר' יוסי שגם נבוכדנצר א"ל כן אנת הוא דניאל (שס), וכי לא היה מכיר שאמר לו אנת הוא דניאל, אלא אמר לו יש כך כה לומר לי דבר זה, אמר לו הן, א"ל אימתי, א"ל לא שלשים יום, ולא עשרים יום, אלא לילה אחת הסתן לי, אדיין דניאל לביתה אול ולחנניה מישאל ועזריה חברוהי מלתא הודע (שס טו ו), כדשייתפללו עמו, שנאמר ורחמין (למבעי) [למבעא] מן קדם (אלהא) [אלה] ונ' (שס טו ו), אדין דניאל בחווא די לדיא רזא נלי, אדיין דניאל ברך (לאילהא) [לאלה] שמיא (שס טו ו).

הערות ותקונים

על מסע: (כד) שנאמר לך חלמא. וכן הוא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וגם בנדפס, והוא דניאל ז' פ', ותקניו ש"ל וכן חלמא ושכר תהון, והוא דניאל טו ו'. גם יש לחקן במקום תהון ש"ל תהונוני: (כה) והולכים להם. בכ"י רומי והולכין לכן: (כו) קלווסיס אחת אני מוציא עליכם. הוסף המעתיק, פי' גזירתבון' וליהא רומי ובכ"י רח"ס וכ"י פארמא, ושם הגי' קלווסיס אחת, ובנדפס בשמים זה, והביא רק שחזיו כלכס נהרגין. ופי' קלווסיס בל"י αλεουσι (בפסטה) עיין ערוך ערך קלווס: (כז) כשהיה בית המקדש קיים היה אדם מבקש דבר, מובא בילקוט דניאל רמז אלף ס' בשם ר' חנניאל, עד ואמר להובידה לחכימי צל: (בח) ואחרן ואהרן. במקום ואחרן קורין ואהרן כה"ל: (כט) יצאת קלווסיס בן שנאמר ודתא. זה השמים צעל מסדר התחומא בנדפס: (ל) אמר ר' יוסי ב"ר חנינא ואיתבעו דניאל וחברוהי להתקפלא, וכ"ה בכ"י רומי וכ"י רח"ס. וזה חסר בכ"י פארמא וכן בנדפס, ובגמ' מיותר הוא: וי

בעולם הזה היתה הנבואה לאחד מאלף, אבל לעולם הבא תהיה הנבואה על כל אדם שנאמר והיה אחרי כן אשפך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם וגו' (יחזקאל : כ').

[ה] וירא יעקב כי יש שבר במצרים (בראשית מב ח). (לא) זש"ה (עין רואה ואוזן שומעת) [אוזן שומעת ועין רואה] ה' עשה גם שניהם (משלי כ י). מה ראה שלמה לומר כן, וכי כל הגוף לא עשאו הקב"ה שאמר על האוזן ועל העין, אלא כל האברין של אדם עתידין ליתן דין, חוץ מן האוזן ומן העין, למה אלא העין הזו רואה שלא בטובת אדם, והאוזן שומעת שלא בטובת אדם, אבל הידים אם אינו רוצה אינו גונב, והרגלים כך, לכך נאמר עין רואה ואוזן שומעת וגו'. בא וראה כל אותו הזמן שנמכר יוסף לא היו יודעין יעקב ובניו שהיה יוסף קיים, וכשהגיע הקץ נתן הקב"ה רשות לעינים ולאזנים, שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים וגו' ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים: [ו] וירא יעקב כי יש שבר במצרים. (לב) זש"ה האומר להרים ולא יורח וגו' (איוב יז ט), (צג) (אלא על יעקב ועל בניו אומר שנמשלו בהן, שנאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לו), הרי כל חכמתו של איוב, ומי אינו יודע שאם אמר הקב"ה לשמש או לכוכבים שלא יזרחו, שאינן זורחין, שנאמר האומר להרים ולא יורח וגו', אלא על יעקב ועל בניו הוא אומר [שנמשלו בהן שנאמר הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי (בראשית לו ט)], האומר להרים ולא יורח, כ"ב שנה שעשה יוסף במצרים חוץ מאביו, נגנו רוח הקדש (לד) מיעקב ומבניו, ולא היה רחוק מהם אלא מהלך ד' ימים או ה' ימים, ולא היו יודעים שבמצרים היה, וקודם לכן נביאים גדולים היו יעקב ובניו, רצונך לידע כיון שאמר להם יוסף את החלום, כהו אומר, הבא נבא אני ואמך ואחייך, ובשנמכר לא היו יודעין הוכן הוא, הוי האומר להרים ולא יורח, למה כך, שלא יהו הנביאים מתנאים, לכך הודע להם הקב"ה כחו והרואה להם שאינן כלום, (לה) וכן אתה מוצא בגדול הנביאים, על שאמר והדבר אשר יקשה מכם וגו' (דברים 6 י), אמר לו הקב"ה אתה יכול לפתור דבר קשה, חייך שאני מראה לך, וכיון שהגיע לפניו עסקן של בנות צלפחד, התחיל מתקשה בו ולא היה יודע מה לומר, והקריב משפמן לפני ה', שנאמר ויקרב משה את משפמן לפני ה' (מדברים כו ט). (לו) א"ל הקב"ה לא הייתה אומר הדבר אשר יקשה מכם וגו', הרי מה שהנשים יודעות אין אתה יודע, שנאמר כן בנות צלפחד דוברות וגו' (שם 35 טו), (לז) אלו דנות יפה ממך, ואף שמואל שהיה שקול כנגד משה ואהרן, על שאמר לשאול אנכי הרואה (ש"א ט יט), א"ל הקב"ה אתה אומרת אנכי הרואה, חייך למחר אני

הערות ותקונים

(לא) זש"ה עין רואה. זה מוצא נ"כ בכ"י מינכטן, ונדפס בבית המדרש שם 22, והמאמר מובא בצלגה בראשית פס"ט עד אמר ר' אשיין בשם ר' חלקיה: (לב) זש"ה האומר להרים. מוצא בצלגה בראשית פס"ט אות ב' עד אף אלישע אדם גדול, זה הוסיף בעל הצלגה בראשית מן ל"ז מדות דר' יוסי הגלילי, וביבליקס איוב רמז תתק"ד הביא התחלת המאמר וח"ל האומר להרים ולא יורח זה יעקב ובעד כוכבים יתחום אלו עשרת השבטים שם נכנסין ויואלין במצרים ולא היו יודעין שיוסף קיים ונתגלה ליעקב הכ"ד וירא יעקב כי יש שבר במצרים ונדפס בגדול, "מדרש" ואח"כ מתחיל האומר להרים הרי כל חכמתו של איוב, בלי ציון כלל, והנה המאמר הראשון זה יעקב בו לקוח מן ב"ר פל"א אות א'. וצ"ל בילקוט ב"ר"ם במקום מדרש, ועל המאמר האומר להרים הרי כל חכמתו של איוב חסר הליון "תחומא", ועיין בב"ר שם בפ"י מ"כ שהביא דברי בילקוט ועיין שם בחידושי הר"ם: (לג) אלא על יעקב ועל בניו אומר שנמשלו בהן. הסברתי, כי בטעות נשתרצב משורה שלאחריה, ושם הוספתי והוא לנכון בכ"י רומי ובכ"י רח"ס ובכ"י פארמא ובכ"י מינכטן ובצלגה בראשית פס"ט אות ב': (לד) מיעקב ומבניו. וכו"ל בכ"י רומי, וביבליקס ובכ"י מינכטן ובצלגה בראשית איתא נגמ רוח הקדש מאביו וצ"ל מיעקב ומבניו. ובמקום מהלך ד' ימים או ה' ימים איתא בצלגה בראשית שלשה ימים: (לה) וכן אתה מוצא בגדול הנביאים. עיין מאמר הדומה לזה בספרי דברים אות י"ז על הכתוב והבדל אשר יקשה מכם, ומובא ביבליקס שמואל רמז ק"ח בשם הספרי, ועיין אצל שמואל פ"ד וסנהדרין דף ז': (לו) א"ל הקב"ה לא הייתה אומר להרים אשר יקשה מכם. בכ"י מינכטן חסרים המלה, לא הייתה אומר: (לז) אלו דנות יפה ממך. בכ"י רומי שנאמר כן בטעם ללפחד דוברות וגו', מהו כן. א"ל השנים דנות יפה ממך. ובכ"י רח"ס ובכ"י פארמא הוא כמו לפניו, ובכ"י מינכטן הלשון משום, אילו דעת יפה אמר, ותיקן ידידי הרב הגדול מהר"א שלנישק בבית המדרש 22 93 אלו

מראה לך אם רואה אתה, שנאמר מלא קרנך שמן ולך (בא) [אשלחך] אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך (ש"ה טו א), כיון שהלך מה כתיב, ויהי בבואם וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיתו (ש"ה טז ו), א"ל הקב"ה אתה הוא שאמרת אנכי הרואה, אל תבט אל מראהו וגו' (ש"ה טז ז). ואף יעקב [ובניו] היו נביאים וחכמים, ולא היה דבר נסמן מהם, כיון שנמכר יוסף לא היו יודעים בו עד [שבקש] הקב"ה, לפיכך האומר לחרס ולא יורה וגו' :

[ז] ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים וגו', אמר ר' יהושע אדם גדול וזקן ויושב בביתו ורואה מה יש במצרים, (לח) אמר הכתוב והחכמה תעזו לחכם מעשרה שלישים וגו' (קטל"ז יט), זה יעקב שהיה יושב ורואה מה יש במצרים, ועשרת בניו (ש"ה) היו נכנסין [ויוצאין] ולא היו יודעים :

[ח] ד"א וירא יעקב כי יש שבר וגו'. (ט) זש"ה אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אליהו (מלכים קמ"ה), הראה לו הקב"ה שהיה יוסף קיים: ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. (מא) אמר להם יעקב בבקשה מכם היו מצניעים עצמיכם, שאין קשה מעין הרע, וכן אתה מוצא בלוחות הראשונות, על ידי שניתנו בגדולה נשתברו, שנאמר וכל העם רואים את הקולות (שמות כ יח), אבל הלוחות השנים כשניתנו, לא ראה אותם אלא משה, שנאמר ואיש לא יעלה עמך וגו' (ש"ה ל"ג), ואף ירושלים לא חרבה אלא מפני עין רעה, שנאמר הוצאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש לכל הארץ וגו' (איס"ב טו) ואומר עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי (ש"ה ל"א), לפיכך אמר יעקב אל תראו עצמיכם, שנאמר וירא יעקב לבניו ומה תתראו, אלא היו מוחליין בצנעה, שצמיח הגיד לך אדם מה טוב וגו' והצנע לכת עם אליהו (מכ"ה ח) :

[ט] (מב) ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים וגו'. זש"ה לא רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט (איוב לג ט), לא כל מי שהוא עוסק בתורה הוא מתחכם, אלא אכן רוח הוא באנוש (ש"ה טז ח), מי אמר הפסוק הזה, אליהוא אמרו, אימתי בשעה שהיו אהבו של איוב מוכיחין אותו והיה משיבן, (מג) כיון שסילקן איוב, ראה אליהוא שלא יכלו להשיבו, שנאמר וירא אליהוא כי אין מענה וגו' (ש"ה טז ט), באותה שעה אמר להם לא רבים יחכמו, לא כל מי שעוסק בתורה מתחכם, אלא אכן רוח הוא באנוש, אלא אם כן נתן בו הקב"ה רוח כדי שיהא רגיל בתלמודו, שנאמר אכן רוח היא באנוש. (מד) שאלה מסרונא לר' יוסי בן חלפתא אמרה לו הרי כל שבתי של

הערות ותקונים

דעת [ידעו] יפה אמר [אמרו], אולם יש לתקן שם כמו שלפנינו אלו דגות יפה במך, מן דגות נעשית דעת, ומן במך נעשית אמר: (לח) אמר הכתוב והחכמה תעזו לחכם מעשרה שלישים. זה השמים המעתיק ככ" מיינען: (לח) היו נכנסין. הוספת מלת "ויולאין", וככ" רומי וככ" רח"ס וככ" פארמא יולאין ונכנסין: (ט) זש"ה אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אליהו הראה לו הקב"ה שהיה יוסף קיים. ככ" רומי וכן ככ" מיינען הראה לו הקב"ה שהיה שברו קיים. ודרש שבר כש"ן ימנית כמו כש"ן שמאלית. וככ" ריש פ"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים [זש"ה] אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אליהו, ובתנחומא הגדפם אות ה' כי יש שבר זש"ה שברו על ה' אלנו. אמר ריש לקיש זה יוסף שברו של עולם שהיה במצרים והראה הקב"ה ליעקב שסברו במצרים שנאמר וירא יעקב כי יש שבר וגו', ועיין באגדה בראשית פס"ט אות ג': (מא) אמר להם יעקב בבקשה מכם היו מצניעים עצמיכם. מוצא בילקוט מקץ רמז קמ"ח בשם התנחומא, והוא המאמר שלפנינו, וכן הביא שם במאמר שלפנינו בשם הילמנו אל הנכנס כלנס נפתח אחד מפני העין, וכן הוא בב"ר פ"א אות ז', ולסלן בלות י' בבקשה מכם אל תכנסו בפני אחד מפני עין הרע. ובתנחומא הגדפם אות ח' אל תכנסו בשער אחד ואל תעמדו במקום אחד שלא יטעו ככם עין הרע, וכן הוא בב"ר פ"א אות ו', ויפה העיר הר"ל שם שבדרי הכ"ר דן אות ה' ד"א וירא יעקב עד אות ז' וירא יוסף הוא הוספה בב"ר לקוח מן התנחומא הגדפם שהוסיף אחד אל המדרש כ"ד, ועיין גרש"ם על התורה מקץ מ"ב ה': (מב) ד"א וירא יעקב וגו' זש"ה לא רבים יחכמו. מוצא בילקוט איוב רמז תתק"ט בשם התנחומא, ובילקוט שם חסר חיות שורות מן לא כל מי שהוא עוסק בתורה מתחכם עד מאמר שלאחריו שמסיים ג"כ לא כל מי שעוסק בתורה מתחכם, וכן חסר ככ" מיינען (בית המדרש לר' 94) ואמר לנכון גם ככ" רומי וככ" רח"ס וככ" פארמא: (מג) כיון שסילקן איוב. ככ" מיינען בסעודה כיון שסילקן איוב וגו' שסילקן: (מד) שאלה מסרונא לר' יוסי בן חלפתא אמרה לו הרי כל שבתי של

הקב"ה שהוא נתן לחכמים חכמה, (מה) שנאמר יהב חכמתא לחכמינן (ויילן נ סה), לא היה צריך לומר אלא יהב חכמתא לטיפשין, אמר לה יש לך (מו) קוזמין, אמרה לו הן, אמר לה אם בא אדם לשאול קוזמין שלך, משאלת את אותם לו, אמרה לו (מו) אם יהיה אדם אוקנוס (פי' אדם חכם), אני משאלת לו קוזמין שלי, אמר לה קוזמין שלך אין את משאלת אלא לאדם אוקנוס, הקב"ה יתן את החכמה לטיפשין, לפיכך אמר יהב חכמתא לחכמינן, אמר אליהוא לא כל מי שהוא מבקש הוא נותן לו, הוי לא רבים יחכמו (מה) [אלא אכן רוח הוא באנוש: ד"א לא רבים יחכמו] מדבר-ביעקב, אמר יעקב לבניו, לא בשביל שאתם רבים תחכמו, שאתם עשרה ואני אחד, שאני אומר לכם רדו למצרים, ואין אתם מבקשים לירד, (מט) צופה אני ברוח הקודש שיש שם שבר, שנאמר אכן רוח הוא באנוש, ראיתי שיוסף שם, שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים: רדו שמה. ירידה היא לכם, רדו וכבשו את הארץ לפני בניכם, (רדו שמה ושברו לו משם) [שבו שברו לנו] מעט אכל (בבאשית מד כה), לפני אותם שכתיב ברה, כי אתם המעט מכל העמים (דברים י: י):

[י] (ג) וירדן אחי יוסף עשרה. אמר להם יעקב בבקשה מכם (גא) אל תכנסו בפולי אחד מפני עין הרע, וכן עשו, כיון שנכנסו לא נכנסו כולם כאחד, אלא כל אחד ואחד בפני עצמו, (גב) מה עשה יוסף הושיב שומרים על פתח-פילאות של מצרים, אמר כל מי שהוא נכנס יהא שמו ושם אביו כתוב אצלכם ותהיו מביאים לי שמותם, וכיון שנכנסו בני יעקב כל אחד ואחד בפני עצמו, הוא היה אומר מה שמך, והוא אומר לו ראובן בן יעקב, וכן כל אחד ואחד מהם כותב שמו ושם אביו, והביאו הכתבים אצל יוסף, אמר להם לכו והביאו אותם, הלכו ומצאו בשוק של זונות והביאום אצל יוסף, מיד הכירם יוסף, שנאמר ויכר יוסף את אחיו, התחיל מזכיר את החלומות, שנאמר ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם, ויתנבר

הערות ותקונים

מוצא כתיב שהוא בקס"ד שס: (מה) שנאמר יהב חכמה. ככ" מיינכנן וכתב יהב חכמה ל"ל דכתיב יהב חכמה: (מו) קוזמין. ככ" מיינכנן נרשס "פ" חכשין עדיס" וכן בילקום שס נרשס כלדו "פ" חכשין". וס' הוסיף ע"פ הערוך, והמלה יונית $\sigma\mu\sigma\sigma\alpha\sigma$ "פ" חכשין (שמוק), עיין ערוך ערך קוס, וככ" רח"ס נפשות קוזמין וז"ל קוזמין: (מו) אס יהיה אדם אוקנוס "פ" אדם חכם". וכן ככ" רומי וכו' רח"ס אס יהיה אדם אוקנוס חכם, וככ" פארמא חכם אוקנוס, טוסף מלת "חכם" לפרש מלת אוקנוס, וכן בילקום איוב שס אס יהיה אדם [אוקנוס] חכם אזי משאלת לו, חסר מלת אוקנוס. ואח"כ במאמר שלחמיו נמלא גם בילקום אלא לאדם אוקנוס חכם, הביא ג"כ הס"י על אוקנוס, וכן ככ" מיינכנן מוצא אס יהיה אדם אוקנוס "פ" חכם". ועל זה העיר שס ידידי הרב הגדול מהר"א ד"ר ישלניעקס "פ" כל" מספיק בעלמו ואח"כ גם עשיר. ובקס"ד א' ח' ובתנחומא ריש ויקהל נאמר עשיר במשל זה, ועקלום כגר חרנס אל שדי אוקנוס כלומר אל אשר די לעלמו ואינו נריך לאחרים, ומה שמפרש כאן ובילקום איוב "חכם" טעות הוא. עכ"ל. אולם לפי הענין משמע שהוראת המלה חכם, והס"י מספיק בעלמו אין לו שייכות כלל לכאן, גם מה שהביא ואח"כ גם עשיר, אין לה מובן כלל, כי מה שהוצא בתנחומא ריש ויקהל ובקס"ד א' ח' במקומה עשיר אין ראיה כלל כי שס הוצא המשל בסמוך אחר ע"ס. גם ידידי הרב הגדול הנפלא מהר"ח ד"ר קאהוט בערוך השלם ערך אוקנוס הביא המאמר הזה בשם בילקום איוב רמז התק"ס ורלה ג"כ לפתור כן מן לשון ויני $\sigma\mu\sigma\sigma\alpha\sigma$ מספיק לעלמו, אולם במכתבו אלי העיר אותי שיש עוד הוראה להמלה ואחזי בזה שפירשה מומחה ועל כשרון (דיכטיג פעהיג, גנסייד) ולפי שיעורו הוא חכם, ולפ"י יפה הביאו "פ" חכם": (מה) אלא אכן רוח הוא באנוש. הוספתי כמו שהוא לנכון ככ" רומי וכו' רח"ס וכו' פארמא וכו' מיינכנן, והשמים המעתיק מן יחכמו עד יחכמו: (מט) נופה אזי ברוח הקודש שיש שם שבר. וככ" מיינכנן הני' רואה אזי ברוח הקודש שיש שם שבר שנאמר אכן רוח הוא באנוש ראיתי שיוסף שם שנאמר וירא יעקב מה אומר הנה שמעתי כי יש שבר. ובילקום גורס אכן רוח הוא באנוש זה יוסף שס (ז"ל ראיתי שיוסף שם) שנאמר שמעתי כי יש שבר זה שברו של יוסף, ועיין ז"ר ריש פ"א וידע שס ארת' אל תהי קורה כי שבר אלא סבר שרעה שסברו במצרים ואיזה הוא זה יוסף: (ג) וירדו אחי יוסף. ככ" מיינכנן לא נעתק זה עד ואל שדי יתן לכם רחמים: (גא) אל תכנסו בפולי אחד מפני עין הרע. פ"י פולי שטר, ועיין לעיל הערה מ"א, וכן תמלא בתנחומא הנדפס ארת' ח' וכן במדרש ז"ר פ"א ארת' ו', ודברי הב"ר מן ארת' ח' ד"א וירא יעקב כתיב מינע בר עד ארת' ז' וירא יוסף, טוסף ככ"ר מן התנחומא הנדפס: (גב) מה עשה יוסף. עיין תנחומא הנדפס ארת' ח' וב"ר פ"א ארת' ו' ובילקום רמז קמ"ח בשם

אליהם וידבר אתם קשות, התחיל מתקשה להם ואמר להם מאין באתם, כיון שאמר סארינ כנען, אמר לשמעון וללוי למורים אתם להיות בוזים את בני אדם כשם שעשיתם בשכם, הוי וידבר אתם קשות: (גג) ויבר יוסף את אחיו, כשנפלו בידו, והם לא הכירוהו, כשנפל בידם. (גד) אמר דוד רועה ישראל האזינה נהג בצאן יוסף (תהלים פג) כך דרש ר' תנחומא רדו שמה שראה שיוורדים ומשתעבדים במצרים (נה) רד"ו שנים. (נו) ד"א רדו ללמדך שכל הלוקח תבואה מן השוק ירידה היא לו. וירדו אחי יוסף עשרה, (נז) בני ישראל אין כתיב כאן, אלא אחי יוסף, לפי שמתחילה לא נהגו עמו אחוה שמכרוהו ולבסוף נתחרשו, ואמרו אימתי נרד למצרים ונחזור את יוסף לאבינו, וכשאמר להם אביהם לירד למצרים הלכו כולם בדעת אחת להחזירו, לכך כתיב וירדו אחי יוסף, ולמה עשרה, שהיה בהם לכלות את הפורענות ולבטל את הגזירה, לכך אתה מוצא בסודם שירד אברהם והחמישים עד עשרה, כיון שלא מוצא, עשרה, שחק אברהם הצדיק, (נח) ולפי שלא היו בדור המבול עשרה לא נוצלו, כי לא היה שם אלא נח ושלשה בניו ונשותיהם דהיינו שמונה:

[יא] [גמ] [יא] שדי יתן לכם רחמים וגו' (בראשית מג יג). ילמדנו רבינו (ס) עד כמה תפלות חייב אדם להתפלל ביום, (סא) כך שנו רבותינו, אין מתפללין יותר

הערות ותקונים

ב"ר: (גג) ויבר יוסף את אחיו כשנפלו בידו. מובא ב"ר פ"א אות ז' בשם ר' לוי: (גד) אמר דוד רועה ישראל האזינה נהג כלאן יוסף כך דרש ר' תנחומא רדו שמה כו'. ב"ר רומי נראה כי המלות "כך דרש ר' תנחומא" מוסב למעלה, על ד"א ישראל האזינה, וב"ר ז' ד"א רדו שמה שראה שיוורדים ומשתעבדים במצרים. א"כ מתחיל מן ד"א רדו מאמר חדש. ולפי זה חסרה הדרשה על רועה ישראל ועיין בתנחומא הגדפס אות ז' ובב"ר פ"א אות ה' וזכרה לראש משני זה יוסף שזן את העולם בשני רעבן כרועה הזה שמנהיג את לאו, עליו אמר דוד רועה ישראל האזינה נהג כלאן יוסף כשהיה רעב בארץ בקש רחמים מלפני הקב"ה ואמר רבון העולמים נהוג את לאן כיוסף שזן את העולם בשני רעבון. ובמדרש שוחר טוב מזמור פ' נמצא דרשה אחרת על הכתוב הזה, גם בסיום המאמר שם נמצא אמר ר' תנחומא בשם ר' אבין מה יוסף גמלו אותו אחיו רעות [והוא גמל להם סובות] אף לנו גמלו אותך רעות כביכול שעברנו על מלוותך אף אחת גמול לנו סובות הוי נהג כלאן יוסף, והוא הוא רבי תנחומא הדורש שלפנינו, ועיקר חסר כלאן מן הספר. ובב"ר רח"ס ובכ"י פארמא הב"י אמר דוד רועה ישראל האזינה וגו', דרש ר' תנחומא ואל שדי יתן לכם רחמים לפני הא"ש, ילמדנו רבינו מניין התקינו לברך על המזון כו', וכל המאמר אשר לפנינו על רדו ליחא שם, ומתחיל במאמר ילמדנו רבינו אשר נמצא לפנינו בלות י"ד, וגם המאמרים שהוספתי (אות י"א י"ב י"ג) ליחא שם, עיין להלן הערה י"ט. ועיין בפסיקתא רבתי פ"א אף אסף הנביא אמר רועה ישראל האזינה כו', ועיין בפסיקתא פסקא נחמו ובהערה פ"ב, ועיין גם בהערה החכם הגדול מהר"ם פרידמאן אות ו' והעיר שם ג"כ על אשר העירוני בהערה שם: (גה) רד"ו שנים. בב"ר פ"א אות ב' מובא בשם ר' יחא בר כהנא בשרם שהם עתידין לעשות שם ר"י שנה מנין רד"ו, וכן מובא בילקוט רמז קמ"ח ובב"ר עה"ת וזלקה טוב, וכן מובא בתנחומא הגדפס אות ח' מהו רדו שירדו שמה ושתעבדו במצרים כמנין רד"ו. ובב"ר פ"א אות ו' נשמעו המלות "כמנין רד"ו": (נו) ד"א רדו ללמדך שכל הלוקח תבואה מן השוק ירידה היא לו. וכן מובא בב"ר פ"א אות ו', ובתנחומא הגדפס אות ח', ועיין מנחות דף קג ע"ב על הכתוב והיה חייד תלואים מן מנח זה הלוקח חטים לשנה, וע"ש בפירש"י שכתב כיון שאין לו קרקע לזרע מן לא יהיה לו כסף לשנה הלא לכן יפחד לילה ויומם, אבל יותר נכון כמו שכתב בב"ר ישע ענף מדרש אסתר כי הפחד אינו פן לא ימצא כסף לקנות, אבל יפחד פן יהיה עשפון ובזרות בארץ: (נז) בני ישראל אין כתיב כאן. תנחומא הגדפס אות ח' וב"ר פ"א אות ו': (נח) ולפי שלא היו בדור המבול עשרה. עד הסיום דהיינו שמונה ליחא ב"ר רומי: (נא) ואל שדי יתן לכם רחמים ילמדנו רבינו עד כמה תפלות חייב אדם להתפלל ביום. כל המאמר הזה מלות י"א וכן המאמרים שלאחריו מן אות י"ב וזאת י"ג עד סופו המסיים על אחת כמה וכמה, ליחא ב"ר אקספארד ובכ"ר רח"י פארמא, והוספתי מכ"י רומי, ואולי השמיט הסופר הראשון מן ואל שדי יתן לכם רחמים ילמדנו רבינו עד ואל שדי יתן לכם רחמים ילמדנו רבינו בלות י"ד, או שהוסיף המעתיק בכ"י רומי ע"פ תנחומא הגדפס, כי נמצא שמה כל זה, רק המעתיק הזה השמיט מאמר אחד מהגדפס והוא התחלת אות י' ואל שדי יתן לכם רחמים וז"ה על זאת יתפלל כל חסיד, עד אמצע אות י', והחל מן ואל שדי מה ראה יעקב לברכה, והעטם כי נמצא מאמר הדומה לזה בב"ר שלט אות י"ד וזאת י"ו. ועל השינויים אשר על כולן בהערות: (ס) עד כמה תפלות חייב אדם להתפלל ביום. בגדפס אות ס' הני' בכל יום, ובגדפס פרשה ה"י אות ה' נמצא ג"כ השאלה הזו, וגורם שם כמה תפלות אדם מתפלל ביום: (סא) קי

מג' תפלות שתקנו אבות העולם, (סב) אברהם תיקן תפלת שחרית, (סג) שנאמר וישכם אברהם בבוקר [אל המקום אשר עמד שם] (בראשית י"ז), יצחק תיקן תפלת מנחה, (סד) שנאמר ויצא יצחק לשוה בשדה לפנות ערב (ש"ס כ"ג), יעקב תיקן תפלת ערבית, (סה) שנאמר ויפגע במקום (ש"ס כ"ה), (סו) ואף דניאל כתיב ביה וסמין (תלמוד) [תלתה] ביומא [הוא בודק על ברכוה] (דניאל ו' י"א), (סז) ולא פירש באיזה שעה, בא דוד ופירש ערב ובוקר וצהרים וגו' (תהלים נ"ה י"ח), לפיכך אין אדם רשאי להתפלל יותר משלש תפלות ביום, (סח) ור' יוחנן אמר (ס"ט) ולואי מתפלל אדם והולך כל היום כולו. שאל אנטונינוס את רבינו הקדוש מהו להתפלל בכל שעה, אמר ליה אסור, אמר ליה למה, אמר ליה (ע) שלא תהא נוהג קלות ראש בגבורה, לא קיבל מסני, (עא) מה עשה, השכים אצלו, (עב) א"ל קירי ברא, לאחר שעה נכנס אצלו, א"ל (עג) (אמנה רמוק) [אמפרטור], לאחד שעה א"ל שלום עליך המלך, א"ל (עד) מה אתה מבזה על המלכות, א"ל ישמע אונד (עה) מה שאתה מוצא מפך, ומה אתה בשר ודם השואל בשלומך בכל שעה, (עו) אתה אומר כך, המבזה מלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה וכמה, (עז) שלא יהא מטריח בכל עת: (עח) ר' יוסי בן חלפתא אומר עתים הם

הערות ותקונים

שם רבותינו אין מתפללין יותר מג' תפלות שחקנו אבות העולם. אין זה לשון משנה, ובמשנה נזכרות (דף כ"ז ע"א) שנינו תפלת השחר עד חלות כ"ו תפלת המנחה עד הערב כ"ו תפלת הערב אין לה קצת, ועיין שם בגמרא איתמר ר' יוסי ב"ר חנינא אמר תפלות אבות חקס, ובידשנו נזכרות כ"ד ה"א (דף כ"ז ע"א) ר' יהושע בן לוי אמר תפלות מאבות למדוס, תפלת השחר מאברהם כ"ו כמו שהוא בתנחומא לפנינו ובתנחומא מקץ אות ש' שהעתיק זה מן התנחומא כ"ו שלפניו, וכן הוא במדרש שוחר טוב מומור ל"ה מי חקן אבות אבות העולם כ"ו. אולם בתנחומא ד"י אות ה' נמלא התשובה ר' שמואל בר נחמן אמר ליה מי שהיום משתנה ג' פעמים בכל יום לפיכך צריך האדם להתפלל ג' פעמים בכל יום לקוח מן הירושלמי נזכרות שם מחזיק למדט ג' תפלות ר' שמואל בר נחמני אמר כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הצדיות, וכן המאמר שם מר' יהושע בן לוי לקוח מהירושלמי, ומה תראה שצ"ח ח"י הוא מן מספר התנחומא הגדפס. אולם בפ' מקץ נעחק כולו מן התנחומא כ"ו שלט: (סב) אברהם חקן הפלג שחרית. נזכרת דף כ"ז ע"ב וירושלמי נזכרות שם: (סג) שנאמר וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם. בתנחומא הגדפס נוסף ואין עמידה אלא תפלה שנאמר וישמר פתח ויפלל (תהלים ק"ז) וכן הוא בצנלי נזכרות שם ובידשנו שם שם ובמדרש שו"ס שם: (סד) שנאמר ויאל יצחק לשוה בשדה. בגדפס נוסף ואין שיהא אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי יספוק ולפני ה' יספוך שיחו, וכן הוא בנזכרות צנלי וירושלמי שם ובמדרש שוחר טוב שם: (סה) שנאמר ויפגע במקום. בתנחומא הגדפס נוסף ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד הכס הזה ואל תשא בעדס רבה ותפלה ואל תפגע כי (רמיה ז' טז) וכו' בצנלי וירושלמי ושחר טוב שם: (סז) ואף דניאל כתיב ביה כ"ו. בירושלמי נזכרות שם יכול יהא מתפלל שלשתן כלחת פירס דניאל ויומיני תלתא ביומא הוא בירך על ברכוה וגו'. וכן הוא בצנלי נזכרות דף ל"א ע"א: (סח) ולא פירש באיזה שעה בא דוד ופירש ערב ובקר וצהרים. בגדפס עמד דוד, ובידשנו שם יכול יהא מתפלל שלשתן בכל שעה שיראה כנר פירס דוד ערב ובקר וצהרים, ועיין בצנלי נזכרות דף כ"ז ע"ב, ובמדרש שו"ס מומור ל"ה ערב ובקר וצהרים אשיהא מכאן שצריך אדם להתפלל שלש תפלות ביום: (סח) ור' יוחנן אמר. ירושלמי נזכרות פ"ד ה"ג (דף כ"ז ע"א) שמעון בר זוטא בשם ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום, וכן מובא בשמו בצנלי נזכרות דף כ"ז ע"א, ובשני המקומות האלו לא נזכר הך דר' יוחנן רק לענין אחר היינו ספק אם התפלל או לא אלא צריך עוד הפעם להפלות: (ס"ט) ולואי מתפלל אדם והולך כל היום כולו. בגדפס ליתא מלת "כולו", ובידשנו ולואי שיתפלל אדם כל היום, ובצנלי ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו: (ע) שלא תהא טובה. בגדפס שלא יבא: (עא) מה עשה. בגדפס מה עשה רבינו הקדוש: (עב) אמר ליה קירי ברא. בגדפס קירי ברא, ויש לחקן שצ"ל קירי ברא כמו שהביא המוספי בערך כר האחרון (עבר כיור) וצ"ל ילמדט (מכאן את התנחומא בשם ילמדט) פרשה מקץ אמר ליה קירי כיור, פ"י בנ"ל שלום עליך, וכוון להמלות סיומות $\alpha\alpha\tau\epsilon\sigma\ \mu\epsilon\tau\alpha\ \iota\omega\lambda\iota$ וצ"ל קירי כיור, כמו שהמלא במדרש איכה פ"א בפסוק היו צריה לראש כיור חמימי אמפרטור ופ' $vive$ יחי (פס אבב): (עג) אמנה רמוק. המלה משושבת ומפרדה וצ"ל אמפרטור, וממלא לנכון בגדפס והיא המלה Imperator שפירושה מושל: (עד) מה אתה מבזה על המלכות. בגדפס מה אתה מבזה במלכות: (עה) מה שאתה מוצא מפך. בגדפס מה שפך אומר: (עו) אתה אומר כך, המבזה ממנה כ"ו. בגדפס אתה אומר מבזה, יש לחקן כמו שהוא בנ"ל: (עז) שלא יהא מטריח בכל עת. בגדפס שלא יהא אדם מטריח בכל שעה: (עח) ר' יוסי בר חלפתא. שמה בפסיקתא פסקא שוכה (דף ק"ז ע"ב) ובידשנו מכות פ"ב ה"ס, וש"ס מומור ס"ה, ומדרש איכה צ"פ סכותה, ועיין בפסיקתא שם ובספר

לתפלה, שנאמר ואני תפלתי לך ה' עת רצון (תהלים סו יד), אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפלל, לפיכך צריך אדם להשכים לתפלה, שאין לך גדולה מן התפלה, (עם) שהרי משה נגזר עליו שלא יכנס לארץ, ושלא לראותה, (פ) ועל שהרבה בתפלה, ויראהו ה' את כל הארץ וגו' (דברים לד ה), וכן חזקיה נתפלל וביטל הגזירה, ואף יעקב ששלח בנו למצרים נתפלל עליהן, ואל שדי יתן לכם רחמים :

[יב] [ואל שדי יתן לכם רחמים]. מה ראה יעקב לברכן באל שדי, ללמדך (פא) שהרבה יסורין באו עליו, עד שהוא במעי אמו עשו מריב עמו, שנאמר ויתרצצו הבנים בקרבה (בראשית טו כג), וכן הוא אומר על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו (שמוס א יא), (פב) רחמו כתיב, ברח מפני עשו ללבן, (פג) ראה כמה צרות, הייתי ביום אבלני חורב וגו' (בראשית לא מ), (פד) היאך שיצא רדף אחריו לבן להורגו [שנאמר] וירדוף אחריו דרך (שלשת) [שבועת] ימים (סג לא כג) נמלט ממנו בא עשו בקש להורגו הפסיד עליו כל אורח דורון עוים מאתים וגו' (סג לג ט), יצא מעשו באתה עליו צרת דינה, (פה) ואח"כ צרת רחל, ואח"כ הצרות הללו, בקש לנחל קימעה, (פו) עד שבאתה צרת יוסף, (פז) ואח"כ צרת יצחק אביו שמת עשר שנים אחד מכירתו של יוסף, והכתוב צווח לא שלותי ולא שקשתי ולא נחתי ויבא רוזן (איז ג ט), אח"כ באה עליו צרת שמעון, ואח"כ צרת בנימן, לפיכך היה מתפלל ואל שדי (פח) ואומר מי שאמר לשמים ולארץ די יאמר ליסורי די, לפי כשברא הקב"ה לשמים ולארץ נמתחין והולכין עד שאמר להן הקב"ה די לפיכך כתיב ואל שדי :

[יג] וישא עיניו וירא את בנימן אחיו בן אמו (בראשית מג כט), (פט) שמח שהיה דומה לאמו, שכך כתיב בן אמו, מיד ויצו את אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחות האנשים אוכל וגו' (סס מד ה) (צ) אמר למנשה, מלא את אמתחות, ואת גביעי גביע הכסף וגו' (סס סג ג), הבקר אור והאנשים שלחו (סס סג ג), (צא) למה לא שלחן בלידה, אמר יוסף אם אני משלח אותן בלידה, אין כל בריה יכולה להן, לפי שנמשל לחיות, גור אריה יהודה (בראשית מט ט), דן גור אריה (דברים לג כג), יהי דן נחש (בראשית מט יו), נפתלי אילה שלוחה (סס כה) בבנימן ואב יוסף (סס טז): הם יצאו את העיר דא הרחיקו (סס מד ו), (צב) אמר יוסף אם ירחיקו אין כל בריה יכולה להחיות: קום רדוף אחרי האנשים (סס), כל זמן (צג) שאימת (ברד) [כרך] עליהן: והשנתם (סס). הוי שונג

הערות ותקונים

ובהערה י"ב שיש גירסאות ר' יוסי בר תחליפא: (עם) שהרי משא. בגדפס תדע שהרי משא: (פ) ועל שהרבה בתפלה ויראהו ה'. בגדפס כתוב זו ויראהו ה': (פא) שהרבה יסורין באו עליו. בגדפס באת י' שהרבה יסורין עברו על יעקב: (פב) רחמו כתיב. זה נשמע בגדפס. ובפסוקא פסקא דזכר (דף כג ע"א) מה חסא חסא עשו על אמו כשהוא יולד ממעי אמו תחן מיסרון שלה שלא תלד ה"ה רדפס בחרב אחיו ושחת רחמיו. וסג בהערה מ"ו העירוני ככ"י כרמולי ובתנחומא תלך ושחת רחמיו רחמו כתיב, ובספרים שלט אינו כן וחולק על המסורה: (פג) ראה כמה צרות. בגדפס ויהי סג עשרים שנה בצרות רבות: (פד) היאך שיצא. בגדפס ואחר שיצא: (פה) ואח"כ צרת רחל. בגדפס יאל מלרת דינה בלא עליו צרת רחל: (פו) עד שבאתה עליו צרת יוסף. בגדפס בלא עליו צרת יוסף: (פז) ואח"כ צרת יצחק אביו שמת עשר שנים אחד מכירתו של יוסף. זה נשמע בגדפס: (פח) ואומר מי שאמר לשמים ולארץ די ט'. למה המאמר כוון רש"י בפי' החורב (מקץ מ"ג י"ד) ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די ללרתי שלא שקשתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: (פט) שמח שהיה דומה לאמו שכך כתיב בן אמו. בגדפס בטעות שמח זו שראה זו דמות דיוקנו של אביו, כי סה דורש על לשון הכתוב "בן אמו": (צ) אמר למנשה. וכן בתרגום יב"ע מקץ מד א' ופקד ית משסה דמנא אפסורפוס על ביתיה: (צא) למה לא שלחן בלידה. זה נשמע בגדפס: (צב) אמר יוסף אם ירחיקו אין כל בריה יכולה להחיות, בילקוט סוף מקץ הביא בשם מדרש וז"ל הסי יאל את העיר לא הרחיקו כמ"ד רחוק יהיה צדיקם צדיקם צדיקם צדיקם אמר אם ירחיקו מן העיר אפילו מיל אחד אין כל בריה יכולה להחיות: (צג) שאימת כרך עליהן. כן תתני, ובגדפס שאימת העיר עליהן, וכן מובא בילקוט סג בשם מדרש בעוד שאימת כרך עליהם, וכן מובא בילקוט סג בשם מדרש והשנתם כתיב שג אוחס בדברים אחד רך ואחד קשה, למה שלמנחם רעה תחת טובה זה קשה, הלא זה ישנה אלוהי זו הרי רך וכן עשה וישיגם וידבר עליהם שג אוחס בדברים ע"כ. ובהשחר שנה רביעית דל 352 סעירותי כי בגדפס חסר ויתיר דל 40 מלא והשנתם ואמרת אליהם למה כתוב כתיב וקראן כסמך עליהם בדברים אחד רך ואחד

אותם בדברים אחת קשה ואחת רכה: הלא זה אשר ישתה אדוני בו וגו' (פלאה מד ט), ויקרעו שמלותם וגו' (ס טז י), אמר להן הקב"ה (צד) אתם הקרעתם בגדי אביכם בדבר של חנם, (צה) כך אתם תקרעו בדבר של חנם, ויעמוס איש על חמורו (ס), (צו) לא הוצרך אחד מהן לחמורו, והן עומדין ומחבטין לבנימין על כתפיו ואומרים לו, (צו) אי נגב ברה דנגבתא ביישתי בן אמך את, כך היא ביישה (אמך) את אבינו, (צה) ותנגב רחל את התרפים (ס לא כ), בזכות אותן המכות שהכתירו על כתפיו זכה ושרתה שכינה על כתפיו שנאמר ובין כתפיו שכן (דברים ג י): ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף (פלאה מד יד), מרד ביתה יוסף, והלא בכל יום ויום יוצא לדון בביתה, אלא אותו היום לא יצא, שלא לבייש את אחיו בפני המצריים: ויפלו לפניו ארצה (ס), לקיים מה שנאמר הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי (ס לו ט): ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם (ס טז טו), אמר להם יוסף אני אומר לכם מפני מה נגבו הגער הזה לקרם בו ולידע היכן אחיו: ויאמר יודעה מה נאמר לאדני (ס טז טו), (צמ) מה נאמר על כסף ראשון, ומה נדבר על כסף שני, מה נצמדק על הנביע: האלהים מצא את עון עבדיך (ס), אל תקרא מצא אלא מוציא, לעולם אין שני אחין נכנסין לבית המשתה ביחד (ק) מפני העין, ואנו נמצאינו כולנו בערונה אחת בעון אחד שהיה בידינו, אמר להם אחיכם זה לא היה עמכם באותה שעה, אמרו לו כל הנמצא עם הנגב נתפש עמו, אמר להם ומה אחיכם הראשון שלא נגב ולא ציער אתכם, אמרתם שורף שורף, זה שנגב וציער אתכם על אחת כמה וכמה, (קא) לבו אמרו לאביו שורף שורף, והלא דברים ק"ו ומה תקלה שבאה (קב) על ידי צדיקים היתה מחיה לכל העולם, וזאת שיביא הקב"ה על ידיהם על אחת כמה וכמה (קב): [יד] (קד) [ד"א] ואל שדי יתן לכם רחמים. (קה) ילמדנו רבינו מנין התקינו לברך על המזון, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח י), הרי לאחריו, לפני המזון מנין, (קי) שנה ר' חייא בשם ר' עקיבא קודש הלולים לה' (ויקרא יט כד), מלמד שהוא מעון ברכה לפניו ולאחריו, אמר הקב"ה כשם שאני זקוק להוריד גשמים ולהשיב רוחות ולהוריד סללים, אף אתה זקוק לברכני, וזהו להתפלל לפני, לא תהא רואה את עצמך בשעת הרווחה (קו) לבזה את התפלה, וכיון שתגיע הצרה תהא עובד

הערות ותקונים

ואחד קשה, וידידי רב החכם הגדול ד"ר בערלינגר המו"ל את המדרש הקטן הזה הליג סימן השאלה, כי הפס' נלתי מוזן. ושירק חסר מן הספר, והעירותי בהשחר שם כי מלאתי המאמר בליקוט מקץ, והוא המאמר שהבאתי. וז"ל במדרש חסר ויתר [שנש] עליהם דברים. ויש לתקן בהשחר בשם מפרש ז"ל בשם מדרש וידבר עליהם ז"ל וידבר אליהם: (צד) אתם הקרעתם בגדי אביכם. נדפס אתם גרמא לקרע בגדי אביכם: (צה) כך אתם תקרעו בדבר של חנם. נדפס מוסף אמר רבי יאחק השננים קרעו על בנימין לסיפק י"א ממנו מרדכי שקרע על ישראל שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו (אסתר ד' א') וזה נשנה גם כב"ר פפ"ד אות ב' בנימין גרס לשננים לקרע והיון נפרע לו בשושן הבירה שנאמר ויקרע מרדכי את בגדיו, וכ"ה גם באסתר רבה ריש פ"ח: (צו) לא הוצרך אחד מהן לחמור וכן עומדין ומחבטין לבנימין. נדפס לא הוצרך אחד לסייע לחברו והיו עומדין ומחבטין לבנימין: (צו) אי נגב, פי' אי לך נגב, נדפס בשמחה מלת "אי": (צה) ותנגב רחל את התרפים. הראיה מן הכתוב ששם נדפס: (צמ) מה נאמר על כסף ראשון. נשנה גם כב"ר פפ"ד אות ב', ושנין שם שדורש עוד מה נאמר לאדוני בשמחה חסר בו: (ק) מפני העין, פי' מפני עין הרע. ובנדפס סתם הלולים (קא) לבו אמרו לאביו שורף שורף. נדפס לאביו שורף שורף. נדפס סתם הלולים (קב) על ידי צדיקים. נדפס פי' צדיק: (קב) על אחת כמה וכמה. עד כאן הוספתי מכ"ר רומי: (קד) ד"א ואל שדי. מלת "ד"א" הוספתי כמו שהוא בכ"ר רומי, ומכאן ואילך מתחיל ג"כ בכ"ר רח"ס וכ"י פארמא, ועד סיום המאמר שלפניו מנאל נדפס, ומן ד"א ואל שדי ליתא שם, רק קאת מזה הביא בהתחלת אות י': (קה) ילמדנו רבינו. זה מובא ג"כ בכ"ר מיינען (בית המדרש שם ח"ו ד' 94): (קו) שנה ר' חייא בשם ר' עקיבא קודש הלולים לה'. בת"כ קדושים פרשה ג' בס' קדש הלולים לה', הלולים מלמד שהוא מעון ברכה לפניו ולאחריו מיכן הוי' ר' עקיבא אומר לא יעשו אדם כלום קודם שיעברך. ובגמרא דף לה פ"א מובא זה בשם חנו רבנן, ומה מראה סעד למה שכתבתי באיזה מקומות בהערותי להפסיקתא הישנה שנהרבה מקומות מובא בשם חנ' ר' חייא ומנאלו המאמרים בספרא, ולפי זה נקדר הספרא ע"י ר' ויילא, וכן המאמר שמונא בתחומא שנה ר' חייא הוא שנה בספרא קדושים שם שהבאתי: (קו) לבזה את התפלה.

[טו] [ואל' שדי יתן לכם רחמים]. וז"ה על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא וגו' (תהלים נ.ו). (קיא) זכריו בן לוי ור' יוסי בן פישוס ור' יהושע בן לוי (קיב) אחד קרא מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (שם נא כ), ואחד קרא וישמחו כל

[illegible]

הערות ותקונים

זכרונותינו ע"י שם הג' חד מיניאון אמר על זאת יתפלל כל חסיד אל"ף וגו', וחד אמר וישמחו כל
 בן וגו', וחד אמר מה רב עונן אשר נפגת ליריך וגו'. ובכ"ד פס"ב אות ב' חד מנהון אמר על זאת
 יתפלל כל חסיד אל"ף לעת מנחה (הלים לב ו), כי בו ישמח לבנו (שם לג כא), ואחרתא אמר. אערוך
 לפני שלחן נגד זוררי (שם גס ד) וישמחו כל חוסי בך (אם יב), ואחרתא אמר כי טוב יום בחגריך
 מאלף [בחרתי הסחפוס בניה אלה] (שם פד יא), ורננן אמרי מה רב עונן (שם לא כ), וכן הוא בכ"ד
 פ"ד אות ב' רק במקום ורננן אמרי ה"י שם ויש אומרים מה רב עונן. ואין ספק אל"ף יתעסב במדת
 הפסוקים ה"י בו ישמח לבנו" וכן "תערוך לפני שלחן נגד זוררי", כי כל אל"ף קרא רק פסוק חד, גם
 הפסוק וישמחו כל חוסי בך מוקדם לפסוק תערוך לפני שלחן, ובאמת לא נמצאים במדרש שום שם, וכן
 הנוסחא שם, חד אמר וישמחו כל חוסי בך, וחד אמר על זאת יתפלל כל חסיד אל"ף, ואידך אמר כי טוב
 יום בחגריך מאלף, ואחת דלמד מה רב עונן אשר נפגת ליריך, אולם בשמ"ד הגי' כך אחד קרא על זאת
 תפלל כל חסיד והאחד קרא מה רב עונן אשר נפגת והאחד קרא כי בו ישמח לבנו, ע"כ. והכתוב
 האחרון נוסף במקום וישמחו כל חוסי בך, לנלוט ירמו אשר הוסיף אחד ע"י שם"ד (קיד) לעת מימי
 היום. מובא גם בכ"ד פס"ב אות ב', ופי' לעת הניע היום לערוב ר"ל שהניע קצו: (קיד) ד"ל לעת מנחה
 לעת מימי הנסע. וכן בכ"ד שם לעת מימי הנסע, ומעבא בילקוט תהלים רמז השי"ח וז"ל על זאת יתפלל
 כל חסיד אל"ף לעת מנחה לעת מנוי נפש וכן שני רבותיו אל תאמין בעמך עד יום מותך עכ"ל, העתיק
 תחלתו וסוף האמור והשמים נחמס. ובעל המ"ד בכ"ד שם הביא דברי הילקוט: (קפא) אמר ר' יהושע.
 כן הוא גם בכ"ד פ"רמא וכתבתי אמר ר' ישמעאל, כמו שהוא בכ"ד רומי וכ"י רח"ס וכו' מיינען, וכן
 בנדפס אות ב' איה"ל ד"ל לעת מנחה יתפלל על מימינו דלמד ר' ישמעאל אין רק שם המינחה הנסע.
 ויש להעיר כי בנדפס שם נוסף בראש אות י' מאמר אחד בשם ר' אבא ואח"כ הביא עוד שם ד"ל לעת
 מנחה זו מיתה דלמד ר' ישמעאל תשע מאות ושלושה מיני מיתה הם שנאמר למות תולדות, תולדות בנימסריא
 הכי הו' קשה שכללן אסכרה וטובה שכללן נשיקה. זה הוסיף המדפיס דפוס המעטובה נעמלה בבלי ברכות
 דף ה ע"א ובשעת הביא בשם ר' ישמעאל, וזה שתכרה ממאמר שלאחריו, ונגמרה שם מובא בשם רב
 נחמן בן יצחק: (קפא) ר' יוחנן אמר כפיטורי היתאבס דפי וסס. בכ"ד רח"ס כספרי, וככ"י פ"רמא
 כפיטורי, בכ"ד רומי כפיטורי, וכן במדרש קה"פ פ"א פסוק ו' בילד האלה הנסע ר' יוחנן אמר
 כפיטורי מתוך הושע, וכן בתנחומא הדפס אות י' גורם כקספריין ויאלה מתוך הושע, ובנדפס שם
 נוסף דני חניני אמר לפטריין בתוך הושע, שמואל אמר כסולן פסון, ויש לתקן כסילון רעוב והסור, וזה הוסיף
 מן וי"ר וק"ל. ובזו"ר פ"ד אות ב' איה"ל ר' ברכיה ור' קרינפא בשם ר' יוחנן אמרין כפיטוריין הוילאין מן
 הושע, וכן תראה בבבלי ברכות דף ה ע"א אמר דלמרי כפיטוריין פי וסס, ובמ"ק דף כט ע"א כתוב
 מפורש בשם ר' יוחנן, ויפרש"י שם כפיטוריין פי וסס, שם אוקינפס ים זו מקומות שדתי מקבל ברזל
 ומחברין לוחי הספיה ע"י חבלים ועקלים שחוהנין בנכביו ותוקעין אותן בדווקא לפי שכן גסין כמדת הנקב.
 פיטורי חבלים דמתרגמינן ופיטורי ג'ינים (מ"א ו) אלונין. פי וסס, הוא הנקב שהוא עגול כפי וסס,
 עכ"ל. והערוך ערך פי טורי הביא מאמרם מברכות וגורם פי טורי, וכתב פי' כלדס טוריה להוציא חבל
 שיש בו קשר בחור של חורן ויש בו טורה גדול, וע"ש במוספי. ובילקוט תהלים רמז תשנ"ח מובא פי' הערוך
 כל כפיטוריין פי וסס, ולדעת דברי הערוך הוא לפרס כלפון בתוך הושע שהביא בן תראה פ"ר מ"ק
 עט ע"א כלפוריין פי וסס כתב שיש בו קשר ויאלה בנשין מן החורן, והפי' כלפניו פי' החבל בשעה
 שמושכין בו' היא הוספת המעתיק בכ"ד כפיטוריין כלפניו, ויאלה בכ"ד רומי וכ"י רח"ס וכ"י פ"רמא וכ"י
 מיינען: (קיו) וכן שני רבותיו. אבות פ"ב מ"ד: (קיד) מעשה באלס אחד מין שהיה רבו שונה. בכ"ד
 רומי מעשה בזקן אחד מן רבותיו שהיה שונה ואומר אל תאמין בעמך עד שתהא כמותי. ובזכרונותינו שבת
 פ"א ה"ג (דף ג ע"ב) תמן תנינן אל תאמין בעמך עד יום מותך מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ושונה אל
 תאמין בעמך עד יום יאמנך כגון ה"י, זאת חלה רוחא ונסיחיה, ושרי תהי ביה אמרס ליה אל תלון רוח

אותו, ויצא יום הכפורים לתוך נינה אחת (ק"ט) וראה ריבה אחת מקושמת נאה ומשובחת, ועמדה לו כנגדו, ובקש להזקק לה, השיה עמה, אמרה לו אשת איש אני, אמר לה מקובל, (קכ) אמרה לו כהנת אני, אמר לה מקובל, אמרה לו נדה אני, אמר לה מקובל, ולא זו עד שנוקק לה, (קכא) הלך וישב לו לביתו אלופסין (פי' צעור) לומר מה עבר עליו, (קכב) והיו רבותיו עולים ומבקרים אותו, (קכג) ומוציאים אותו כחולה חודש אחר חודש, לומר מה עשיתי, והוא לא היה חולה, מה עשה הקב"ה, אמר עד מתי הוא מצטער, (קכד) רמז הקב"ה לאותה שידה, וחלכה ועמדה לפניו, אמרה לו עד מתי אתה מצטער, אני אותה האשה שנוקקת עמי, (קכה) רוח אני, אלא בשביל שהייתה חולק על דברי חכמים, שאמרו אל תאמין בעצמך עד יום מותך. אף דוד הסכים לומר (קכו) צריך אדם להתפלל על יציאת נפשו, (קכז) לכך אמר לעת מציאו: (קכח) [ד"א לעת מציאו], שאדם צריך להיות מקוה לדבר שידע סופו, מי היה זה, זה יעקב, אעפ"י שאמר מרופ מרופ יוסף מחכה היה להקב"ה, בסוף הודיעו שיוסף חי, (קכט) ולא עוד אלא שבישרו שהוא חי, (קל) ואל שדי יתן לכם רחמים:

[מז] [ואל שדי יתן לכם רחמים]. (קלא) זש"ה אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו (תהלים ז' יג), מהו אשרי הגבר, (קלב) אמר ר' יהושע אם באו

הערות ותקונים

חגא, חז"ל ואישתיו לחננד, וכן ז"ל הרב הגדול מהר"א יעלינעק בבית המדרש סס. ובכ"י מינען (בית המדרש ז' ט') השמים ממלך שלם אחר שסיים לכן שמו רבותיו אל האמין בעצמך עד יום מותך חסר [משפח בלדס אחד שהיה רבו שזה ואומר אל תאמין בעצמך עד יום מותך] ויהי חולק על דברי רבו, והשמים מן יום מותך עד יום מותך, וראיתי כי כן חסר גם בכ"י רח"ס: (ק"ט) זאת ריבה אחת. וכל"ה בכ"י רח"ס ובכ"י מינען, ובכ"י רומי זאת רוח אחת, וכן בירושלמי שהבאתי בהערה שלפניה אחת חדא רוחא, ובכ"י פארמא חסרים חז"ל מלות: (קכ) אמרה לו כהנת אני אמר לה מקובל אמרה לו נדה אני אמר לה מקובל. זה נשמע בכ"י מינען, ונמצא גם בכ"י רח"ס רח"ס: (קכא) הלך וישב לו בביתו אלופסין. וכל"ה בכ"י רח"ס, ובכ"י מינען הלך וישב לו בביתו אלופסין, וכל"ה בכ"י רח"ס, וכן חסרה בכ"י פארמא, ובכ"י אקספארד שלפניו נוסף מן המעתיק "פי' נעור" וזה ליתא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא, וכאשר העירי ידידי הרב הגדול ד"ר קאהוט המלה משובשת, וז"ל אלופסין, והיה המלה היונית αμνηστικ ופירושה נער וכאז לב (קרטנקוב בעטריבוב, טאמבר) ואחד הוא עם ηστυλ ועל ידה הועתק נער עכ"ל עכ"ל מנצב בחרגוס הסבבים זקסי, וכן העתיקו ע' זקסי אלז וחפיו ראש (אסחרו ו' יב) ועוד העתיקו ונחל לרוד (שמואל ו') והעתיק: (קכב) והיו רבותיו עולים ומבקרים אותו. (קכג) ומוציאים אותו כחולה חודש אחר חודש לומר מה עשיתי, ובכ"י רומי ובכ"י מינען והיו רבו' עולים: (קכד) ומוציאים אותו כחולה חודש אחר חודש לומר מה עשיתי, ובכ"י רח"ס ומוציאים אותו כחולה והוא לא היה חולה, ובכ"י רומי ומוציאים אותו לא חולה ורבו' כחולה חודש אחר חודש לומר מה עשיתי, ובכ"י רח"ס ומוציאים אותו כחולה והוא לא היה חולה חודש אחר חודש לומר מה עשיתי, ובכ"י מינען ומוציאים אותו כחולה והוא לא היה חולה חודש אחר חודש לומר מה עשיתי, ובכ"י רח"ס ומוציאים אותו כחולה, וגם בכ"י פארמא הלבו' משובש: (קכד) רמז הקב"ה לאותה שידה. בכ"י רומי ובכ"י רח"ס ומוציאים נחל לה הקב"ה רשות לאותה רוח, ובכ"י פארמא לאותה ריבה, ובכ"י מינען שם הגי' ראש שהוא מנצער במקום לפניו אמר עד מתי הוא מנצער: (קכה) רוח אני. ובכ"י מינען בשמות ורוח הקדש אני. יג לחוקק מלך "הקדש": (קכו) צריך אדם להתפלל על יציאת נפשו. וכל"ה בכ"י רח"ס ובכ"י מינען, ובכ"י רומי ובכ"י פארמא הגי' שיהא אדם מתפלל עד שהתא נפשו: (קכז) לכן אמר לעת מציאו. וכל"ה בכ"י רומי ובכ"י פארמא, ובכ"י מינען בשמות וכן לעת מציאו ז"ל לכן לעת מציאו: (קכח) ד"ל לעת מציאו. הוספתי כמו שהוא בכ"י רומי, וכן בכ"י רח"ס ובכ"י פארמא ובכ"י מינען מחובר המאמר שאלו צריך להיות אל המאמר שלפניו: (קכט) ולא עוד אלא שבישרו שהוא חי, זה נשמע בכ"י מינען. ובכ"י רומי הגי' ולא עוד אלא שבישרו פיו שהוא חי, ובכ"י רח"ס ולא עוד אלא שבישרו יוסף חי: (קל) ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האש, כ"ה גם בכ"י רח"ס, ובכ"י רומי הגי' מנין שהוא לומר ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האש ושלח לכם את אחיכם זה שמעון, אחר זה יוסף, ואח בנימין זה בנימין, וגו' המאמר כוון רש"י בפירושו ע"ה" (מקץ מג י"ד) את אחיכם זה שמעון אחר רוח הקדש מרפא ב' לרבוה יוסף: (קלא) זש"ה אשרי הגבר, מכאן עד סוף הפרשה לא העתיקו המעתיק בכ"י מינען: (קלב) אמר ר' יהושע אם באו עליך יסורים. בכ"י ריש פלי"ב אמר ר' יהושע בן לוי כל יסורים שהם באים על האדם ומנעלים

עליך יסורין והייתה יכול ליגע בתורה, יסורין של אהבה הן, ואם לא הייתה יכול ליגע בתורה, יסורין של מידות הן. אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, (קלב") אמר ר' ביסנא אין אדם בעולם שאינו בא לידי יסורין, הוי אדם חושש בעינו אינו יכול לישן, בשינו אינו יכול לישן, אלא ער כל הלילה, ואדם ער כל הלילה ויגע בתורה, זה ער וזה ער, הוי אשרי אנוש שיסוריו בתורה: (קלג) ד"א ואל שדי, אמר ר' אלכסנדר אשורי אדם שיסורין באין עליו, והקב"ה אומר להם די, שיש להם סוף, מי היה זה, זה היה יעקב, שאמר לבניו אל שדי, אל יאמר ליסורי דייכם, הוי ואל שדי: ד"א ואל שדי, (קלד) אמר ר' אחא השמים הללו מדוק נבראו, והארץ משלג נבראת, שנאמר הנוטה כדוק שמים (ישעי' מ כג), והארץ משלג שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ (איוב לו ו), כיון שאמר להם הקב"ה הוי נמתחים והולכים, אמר ר' אחא אילולי שאמר להם הקב"ה די, הוי נמתחים והולכים עד שיחיו את הבתים, אמר יעקב מי שאמר לשמים ארץ דייכם, הוא יאמר ליסורי דייכם, ואל שדי: ד"א ואל שדי, מהו הלשון הזה ואל שדי קשה הוא, ואם תעשו רצונו הוי מתקיים עליכם למה שהוא ברחמי קשה, לפיכך יתן לכם רחמים:

[זי] מה כתיב למעלה מן הענין, וירדו אחי יוסף עשרה (נחשית מ כג), כיון שירדו למצרים עשה יוסף בערמה (קלה) שלש פרוסמגמיות (פי' כתבים), אחד שלא יהא עבד נכנס למצרים ליקח בר, ואחד שלא ילך אדם אחד אחר שני חמורים, ואחד שלא יהא נכנס עד שיכתוב שמו ושם אביו ושם זקינו, (קלו) מה עשה יוסף צוה שביאו לו שמות בני אדם, שהיו כתובין בכל יום ויום, נכנסו ביום הראשון, הכניסו לפניו את השמות שנכנסו, וכך בכל יום ויום היו מודיעים לו, כיון שירדו אחיו של יוסף, לא נכנסו כולם בפילי אחד, היה בעל הפילי אומר לו מה שמך, אמר לו ראובן בן יעקב בן יצחק, וכן שמעון וכן כולם, הביאו הכתבים אצל יוסף, כיון שקרא אותם, ידע שאחיו היו שם, שלח למנשה בנו, אמר ראה לאיבין חם הולכים, הלך מנשה ראה אותם מחורין בתוך השוק, יוצאין משוק זה לשוק זה, מן מבוי זה למבוי זה, שלח אחריהם ובאו לפניו, כיון שראה אותם ודאי הכירם, ויתנבר אליהם (שס שס ו), מהו ויתנבר אליהם, (קלז) ר' יוחנן אמר נעשה נכרי עליהם, ויאמר אליהם מאין באתם (שס), אמר להם מרגלים אתם (שס שס ו), אמרו לו לא אדוני ועבדיך באו לשבור אוכל (שס שס י), שנים עשר עבדיך אחים אנחנו (שס שס יג), אמר ר' יוחנן (קלה) משל לעורבא

הערות ותקונים

ומצטנים אותו מדברי חורר יסורים של תוכחה הם אכל יסורים שסס צא"כ על האדם ואין מצטנים אותו מדברי חורר יסורים של אהבה הן, ועיין ברכות דף ה ע"א: (קלב") אמר ר' ביסנא אין אדם צטול. מוצא צילקוט תהלים רמו תח"צ צסס התנחומא, והוא גורס אמר רבי צנא, ודברי צילקוט שסס צסס התנחומא מוצא צס"כ צב"ר ריש פ"ב, ומוצא צס צילקוט עקב רמו תח"צ צסס התנחומא וסס גורס לנכון אמר ר' ביסנא, והמאמר מהתנחומא הוא צס עד וסס צא להקפיד: (קלג) ד"א ואל שדי אמר ר' אלכסנדר. עיין צב"ר ריש פ"ב: (קלד) אמר ר' אחא. עיין לעיל צראשית אות י"א: (קלה) שלס פרוסמגמיות. צב"ר רח"ס שלס פרוסמגמיות צטוטה וצ"ל פרוסמגמיות. וצכ"י רומי שלס פרוסמגמיות, יס להצטירה למלה אחת פרוסמגמיות, וצכ"י פארמא פרוסמגמיות צ"ל פרוסמגמיות, והמעתיק צכ"י אקספארד הוסיף, פי' כתבים" זה ליתא צכ"י רח"ס וצכ"י רומי וצכ"י פארמא. והלמדת שהלמה יונית $\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma$ ופירושה דת וגזרה (בעצמה), ועיין צפסיקתא פסקא שור או צס צבהרה ע'. והערוך ערך דטנמא הצ"א צסס ילמדנו צסוק מקן הדומה קלת למאמר התנחומא וצ"ל שלסה דטנמאות פירס יוסף אחת שלס ירד עבד ויקח בר, והצטית שלס יהא אדם מחמר שני חמורים, והצטית ציהא שמו ושם זקנו ... והמלה דטנמא היא צ"כ יונית $\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma$ ופי' צ"כ דת וגזרה. וצב"ר פ"א אות ד' שלס גזירות גור שלס יכנס עבד למצרים, ושלס יכנס אחד צשני חמורים, (ושלס יוליכו חמרים תבואה ממקום למקום), שלס יכנס אדם עד שלס יכתוב שמו ושם אביו ושם זקנו. המלות שהצטנתי מיותרים ונוספו מהוץ פתימה וליחא צילקוט רמו קמ"ה וכן ליתא צק"ר פ"ס פסוק ס"ו צפסוק עיר קצנה, וכן צתנחומא לפניו וצילמדנו המוצא צערוך, וכן ליתא צלקח טוב, ועיין צס צבהרה ע', וצמקס דטנמא או פרוסמגמיות הצ"א "גזירות": (קלו) מה עשה יוסף. עיין לעיל אות י': (קלז) ר' יוחנן אמר נעשה נכרי עליהם. צב"ר פ"א אות ו' ויתנבר אליהם מלמד שנעשה להם כנכרי וכן צלקח טוב, וצב"ר" לתורה נעשה להם כנכרי צדכרים לדבר קשות: (קלה) משל לעורבא דעייל גורא לקיחא, פי' עורב שהכניס את האור לקיחא. הפ' היה נמאל צ"כ צכ"י

דעייל נורא לקיניה (פי' עורב שהכניס את האור לקינו), אמר להם אחים אתם, אברו לו חן, ולמה לא נכנסתם כולכם בפילי אחד, אמרו לו שכן צונו אבינו (קלם) טפני עין, אמר להם חי פרעה כי מרגלים אתם (נלשית מד יט), (קב) כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בראשו של פרעה, (קבא) למה הדבר דומה, לאשה שנבנה שה מהעדר וברחה, והיה הרועה רץ אחריה, הלכה לביתה וכיסתו בבגד, אמר לה הרועה ראית שה אחד, אמרה לו נהא אוכלת מבשרו של זה המוטל במטה שאיני יודעת, כך יוסף כשהיה מבקש לישבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה, ויאמרו אליו לא אדוני ועבדיך באו לשבור אוכל (ס סט י), אמר להם תדעו שאתם מרגלים, למה הייתם הולכים ומחזירים בכל המדינה, אמרו לו אח היה לנו ומכרנוהו לעבד, ומשעה שמכרנוהו אבינו וישב ומתאבל עליו, ויורדנו והכסף בידינו, (קמב) לומר בכל מקום שאנו מוצאים אותו אנו פודים אותו, אמר להם אדם שמוכר דבר יכול לחזור בו, אמרו לו לכך ירדנו, וכפלים בידינו לפדותו, אמר להם ואם אינו מבקש למוכרו, אמרו לו אפילו אנו נשרפים עליו אין אנו זזים עד שנפדה אותו, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם לאבר מרגלים אתם (ס סט יז), ביה עשה ויקח מאתם את שמעון (ס סט כד), אמר אסרני והשליכני לבור, אף אני אוסר אותו, מה עשו מענו והלכו אצל אביהם, ויגידו לו את כל הקורות אותם, אמר להם לכו שברו לנו מעט אוכל (ס סט ג), אמר לו יהודה, העד העיד בנו האיש לאבר לא תראו פני וגו' (ס סט ג), אמר להם לא אשלח את בנימין אפילו אהרג, אמרו לו טוב לך לאבד נפש אחת ולא שבעים, מה עשה נתן להב את בנימין, והתחיל להתפלל עליהם ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש, לפי שאמרו דבר האיש (ס סט ז), לפיכך אמר הוא לפני האיש: ד"א ואל שדי. מדבר בישראל ובגלותם יתן לכם רחמים, (ונתן) [ויתן] אותם לרחמים לפני כל שוביהם (תהלים ק מ): ושלח לכם. הנה אנכי שולח לכם וגו' (מלאכי ג כג): את אחיכם. שלפנים מגהר סמבטיון: אחר זאת בנימין. אלו שבט יהודה ובנימין, באותה שעה נאמר שירה [שנאמר] ובאו ורננו בכרום ציון ונהרו אל טוב ה' על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא יוסיפו לדאבה עוד (יחזקאל לא יא): חסלת פרשה מקץ

פרשת ויגש

[א] ויגש אליו יהודה וגו' (נלשית מד יח). וזש"ה עיר קטנה ואנשים בה מעט וגו' (קהל) ט יד). ומצא בה איש מסכן (וחכם) [חכם] וגו' (ס סט טו), (א) כהן, הפסוק הזה נאמר בכל הדורות, (ב) עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט, אלו מאתים וארבעים ושמונה אברים [שיש באדם], ובא עליה מלך גדול זה יצר הרע, שהוא

הערות ותקונים

רומי ובכ"י פלרמא, רק מלת "פי" לוחא סס, ובכ"י פלרמא הגי' עורב שהכניס האש לקינו, ובכ"י רח"ס לא מלא זה, רק חסל עורבא דעייל נורא לקיני: (קלם) טפני עין, וכו"ה צלקת טוב, ור"ל מפני עין הרע, וכן כחוז מפורש בכ"י רומי, ובכ"י רח"ס ובכ"י פלרמא מפני עין רעה: (קב) כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בראשו של פרעה, וכן בכ"י פל"א אות ז' ומובא צילקוס מקץ רמז קמ"ח, בואת תבטח חי פרעה, נשבע שהיה מבקש לשבע לשקר היה נשבע בחי פרעה וכן מובא ברכ"י עה"ת וצלקת טוב: (קבא) למה הדבר דומה לאשה שנבנה שם מהעדר וברחה. בכ"ר סס אמר ר' לוי משל לגדי שגרה מן המרעה ונכנס אלל אשה אלמנה מה עשתה עמדה ושחטתו והפשיטתו ונהנתו בתוך המטה וכסת עליו סדין, אהון בעין ליה מן גבה אמרה כן תהא הדיא אהתא מנשכא מבשריה הדין ואכלה אס ידע ציה. ומובא צילקוס סס בשם בכ"ר וצלקת טוב כל המשל בלשון עברי: "מה עשתה עמדה ושחטתו והפשיטתו ונהנתו בתוך המטה", וכן מובא צלקת טוב כל המשל בלשון עברי: (קבב) לומר בכל מקום שאנו מוצאים אותו אנו פודים אותו. עיין בכ"ר פל"א אות ז', ובפירוש"ע על החזרה, וצלקת טוב (מקץ מד יג) ובכ"ר וצילקוס הוא בלשון הרמי, וצלקת טוב הדיא בלשון עברי: (א) מהו הפסוק הזה נאמר בכל הדורות. כ"ה בכ"י פלרמא גס בכ"י רח"ס, ובכ"י רומי מהו כן, אלל הפסוק הזה נאמר בכל הדורות: (ב) עיר קטנה זה הגוף. וכו"ה בבבלי נדרים דף לב ע"ב בשם ר' רמי בר אבא. וצמקוס אלו רמ"ח אנשים אחת שם אילו אנשים, וכן סיים שם ומלט הוא את הכיר בהמתו זו השונה ומעשים טובים. וצקה"ר פ"ט בפסוק ומלא זה איש מסכן אות ח' אבר שהיה הכרה דרשות